

добре знання ним сакрального першоджерела – усієї Книги Осії, що, дійсно, містить месіанські віщування, в котрих вгадується постать Ісуса Христа, або Бога-Логоса (див.: 1: 10, 2: 23, 9: 25–26, 6: 2, 13: 14). Зокрема, саме Осії належить фраза, котра стала особливо знаменитою за християнських часів завдяки тому, що віддзеркалює віру у воскресіння і спасіння людей через спокутування їхніх гріхів Сином Божим: «*От руки адовы избавлю я и отъ руки смерти искуплю я: где прѣя твоя, смерте; где остень твой, аде?*» (Ос. 13:14). Дається взнаки тут і амбівалентність свідомості поета, котрий в пошуках найефективніших шляхів і засобів досягнення соціальної ідилії хитався, за влучним висловом В. Мокрого, «між Прометеем і Христом» [7, с. 35–129], або, за Л. Плющем, між «правдою-мстою» і «правдою-любов'ю» [5, с. 28]. Дуже прикметно, що у своїй поезії Т. Шевченко локалізує рятівну дію «слова нового», котре, за його варіантом пророцтва, «спасе людей» не від рабства смертного гріха, як, мабуть, слід було очікувати, а «од ласки царської...». Як справедливо зауважує І. Дзюба, «зосередженість на цій антицаристській ідеї супроводжує всю Шевченкову поезію, принаймні від «Сну», і має позаособовий, принциповий характер» [1, с. 552]. Таким чином, як і остання глава Книги Осії, заключні рядки Шевченкового вірша звучать досить оптимістично, але в душі поетових історіософських, міленарних (месіанських) ідей (про це докладніше див.: [2]), скерованих проти національного та соціального гніту і задивлених у невизначене далеке майбутнє, на яке великою мірою спонукувала тодішня політична ситуація в Російській імперії, а надто – у підневільній і досить інертній Україні, яка не залишала надії на швидкі зміни.

Поетика вірша підпорядкована Шевченковому задуму й змісту, який втілено у формі астрофічного тексту обсягом 70 рядків, написаного 4-стопним ямбом зі змішаним (вільним) римуванням. Розхитуючи цей класичний і нормативний розмір, вільне римування наблизило художнє мовлення до біблійного вільного вірша речитативного характеру, властивого саме для пророцьких та драматичних промов [3, с. 530–531].

Цілком поетичними книгами Святого Письма визнано лише Псалтир і Книгу Приповістей Соломонових, решта ж є напівпоетичними [див.: 3, с. 561]. Експресивні викривально-профетичні інтонації старозавітного пророка відтворено за допомогою широкого спектру лексико-стилістичних, фонетичних і синтаксичних засобів виразності. З-поміж них: використання церковнослов'янізмів, а також лексем, укладених за зразком церковнослов'янської мови («Довготерпеливий», «гріховную», «утробу», «рек во гніві», «злосочаті», «ісполню», «гради», «зрить», «розтлінная», «Держитель», «прорци», «безчестіє», «криводушіє», «зрище», «розтленное» тощо), численні окличні речення, риторичні запитання, інверсії, широке використання градації, ампліфікації, анафори, паралелізмів, плеоназмів, алітерацій, асонансів; а також – значної кількості enjambement'ів усіх типів (pp. 3–5, 9–10, 15–16, 17–18, 19–20, 43–44, 45–46, 56–57, 57–58), що разом допомагають поетові відтворити стиль природного ораторського мовлення, властивого біблійним пророцтвам, надаючи інтонації вірша особливої вагомості й піднесеності.

Отже, у розглянутому вірші поет пристрасно висловив глибокий біль за трагічну долю «любого краю», підкріпивши свої історіософські та релігійні міркування авторитетом і поетичною силою Святого Письма, наснаживши текст патетикою біблійних інвектив.

1. Дзюба І. Тарас Шевченко. Життя і творчість / Іван Дзюба. – К.: Видавничий дім «Києво-Могилянська академія», 2008. – 720 с.
2. Наливайко Д. Історія і міфологія у Шевченка: (у контексті європейського романтизму) / Дмитро Наливайко // *Наливайко Д. Теорія літератури й компаративістика*. К.: Видавничий дім «Києво-Могилянська академія», 2006. – С. 226–238.
3. Олесницький А. Ритм и метр ветхозаветной поэзии / А. Олесницький // *Труды Киевской Духовной Академии*, 1872. – Т. III. – С. 530–531.
4. Осії. Глава XIV. Подражаніє // *Шевченківський словник: у 2-х тт.* – Т. 2. – К.: Наукова думка, 1978. – С. 70–71.
5. Плющ Л. «Причинна» і деякі проблеми філософії Шевченка / Леонід Плющ // *Сучасність*. – 1979. – Ч. 3 (219). – С. 11–28.
6. Шевченко Т. Г. Повне зібрання творів: у 12 т. / Тарас Шевченко; редкол.: М. Г. Жулинський (голова) [та ін.]. – К.: Наукова думка, 2001. – Т. 2. Поезія 1847–1861. – С. 332–333. Текст вірша у статті цитується за цим виданням із зазначенням номера рядків.
7. Mokry W. *Literatura I myśl filozoficzno-religijna ukrainskiego romantyzmu*: Szewczenko, Kostomrov, Szaszkevicz / Włodzimierz Mokry. – Krakow, 1996. – 211 s.

Вікторія Краснощок

Концепти «геніальність» та «месіанство» в шевченкіані Є. Маланюка

Стаття присвячена дослідженню шевченкіани Є. Маланюка, яке здійснюється через виявлення певних смислових згущень, що набули усталеності, парадигматичності і почали існувати у формі змістових системно організованих цілісностей, які можна іменувати як концепти «геніальність» і «месіанство».

The article is devoted to the investigation of E. Malaniuk's Shevchenkiana through the identification of specific semantic condensed that entered general paradigmatic principles and began to exist in the form of content organized system integrity, which can be called as concepts, "genius" and "messianism".

У своїх есеях, присвячених Тарасу Шевченку, Євген Маланюк неодноразово звертався до «вічної» філософсько-естетичної проблеми генія і

таланту. Від кінця XIX століття і до 20–30-х років XX століття вона набувала все нових і нових парадигм осмислення. Саме тоді закладаються основи сучасного

потрактуювання поняття «геній». Актуалізується екзистенціалістський підхід в осмисленні цього феномену, що стимулює дослідження персональних психологічних, психофізіологічних, біографічних, духовних (ментальних) факторів формування особистості генія.

Концептуальним осердям Маланюкової теорії стало розуміння творчості як феномену властиво духовного, відповідно, геній – носій і виразник трансцендентного, часто прихованого або закритого, незрозумілого загалові. Геній завжди виходить за межі знаного, зрозумілого, поясненого, він творить цілком нове. Талант же у своєму прагненні досягти недосяжного рідко виходить за межі вже відкритого іншими, проте, коли йому це вдається, то це стає стартом в наближенні до генія.

У праці «Ідея прекрасного в мистецтві або ідеал» В. Ф. Гегель розвинув гердерівсько-шеллінгівську ідею «духу народу» як змістовного чинника мистецтва, трансформувавши її в категорію «національне» [1, с. 294–297]. Національне, в естетиці німецького філософа, – це специфічний зміст духу народу, те, що вирізняє його з-поміж інших народів, специфічна культурна форма вияву абсолютного духу, котрий творить історію. Виявлення народно-національного стає у В. Ф. Гегеля центральною проблемою естетики й базисом для формування естетичної оцінки творів мистецтва.

Окрім того, ознаки геніальності, виведені В. Ф. Гегелем, знайшли своє послідовне відбиття у теорії Є. Маланюка. Зокрема, розуміння генія як творця нового, оригінального, своєрідного; творіння генія є виявом абсолютного духу і не є наслідком його індивідуальних особливостей (він лише інструмент, завдяки якому промовляє Абсолют), його творчість одухотворена, на відміну від таланту, де превалює віртуозність і формальна майстерність, геній від природи обдарований, йому легко дається створення внутрішнього змісту й зовнішнє технічне оформлення. Але однією із провідних рис геніальної особистості є *трагізм світопереживання, трагізм світопочування*, що детермінує формування піднесеного і сповнює потужною катарсичною силою геніальні творіння. Цей принцип стає другим (після принципу національного) основоположним у теорії Є. Маланюка для ідентифікації генія.

Є. Маланюк підходить до оцінки генія, зважаючи на те, що він є особливим індивідумом з одного боку, але й виявом «тотальності» людського духу, з іншого, адже «...геній настільки злитий зі своїм часом і настільки концентрує в собі сили і прикмети епохи, почуття і помисли сучасників, що навіть його особисті враження і настрої виступають не тільки живою, але й дійсною, діючою силою в художній свідомості сучасників і наступних поколінь. Завдяки цій особливості крупний художник стає «органом» і представником суспільства, часу, людства» [3, с. 163].

Отож, такий підхід зумовив формування парадигми авторської оцінки творчої постаті, у тому числі і геніальної особистості, за кількома параметрами: а) естетичний; б) персоналізаційний (біографічні та психобіографічні фактори становлення та динаміки творчої особистості, становлення світогляду, характер, поведінка тощо); в) соціальний або рецептивний (образ митця у національній свідомості; вплив творчості художника на свідомість мас). Об'єднавчим принципом для окреслених нами вище чинників геніальності митця був, як зауважувалося вище, принцип національного.

З такою системою оцінок Є. Маланюк підійшов до центральної постаті української культури і літератури – Т. Шевченка. Критик наголошує на специфічній властивості постаті і творчого набутку митця – інтуїтивності (неусвідомленості, провіденційності за К. Г. Юнгом, діонісійстві зі Ф. Ніцше чи містичністю за теорією С. Грузенберга), що вимагає й особливого дослідницького підходу – національної критики: «розуміння творчості Шевченка і висвітлення його особистості можливі лише за національного підходу до національного генія. <...> з таким великим генієм, як Шевченко, саме лише раціоналістична аналіза в багатьох випадках буде безпорадна й, що найменше, неповна. Без творчої й при тім національної інтуїції тут, напевне, не обійтись. Шевченко-бо – явище далеко не «раціональної категорії» [2, с. 124–125]. Таким чином, автор актуалізує оригінальність свого феноменологічного підходу в осмислення геніальної особистості, центральним принципом якого є принцип національного.

Послугуючись обраним методом, в осердя своїх роздумів критик покладає твердження: Тарас Шевченко – виразник національного духу українства. Воно стає наскрізним для парадигми осмислення творчого генія митця.

Торкаючись естетичних вимірів спадщини Т. Шевченка, Є. Маланюк акцентує увагу на архетипності його поетичних образів і смислів, що з одного боку, є виявом ментальної специфіки українства, а з іншого, забезпечує впливовість, психо-емоційну дієвість його ліричного слова.

Торкаючись дискурсивного питання ґенези реалізму в творчості Т. Шевченка, взаємодію романтичного і реалістичного у його ліриці, Є. Маланюк висунув гіпотезу про *психологічну реальність романтичного образу* Вітчизни, створеної поетом, що було обумовлене архетипністю його мислення: «Романтизм його завжди проектується на реальну Україну, він має контакт із дійсністю, з краєвидом, з історією, з долею народу. Був це романтизм, що знайшов своє адекватне органічно реальне втілення» [2, с. 127] і «Романтизм Шевченка, завдяки національній повнокровності, був завжди доведений до кінця, опуклий, яскравий, живий і реальний» [2, с. 128].

Міркуючи над факторами, які обумовили психологічну реалістичність образу України у ліриці Т. Шевченка, Є. Маланюк наближається до відкриття механізму

формування геніальної особистості, вказуючи на момент усвідомлення митцем духовної, ментальної, особистісної невід'ємності власної долі від долі свого народу. Для Т. Шевченка цим моментом стало переживання колізії воля / неволя, особиста воля і кріпосна неволя в Україні.

К. Г. Юнг, описуючи візіонерський тип творчості, заґрунтований на ретрансляції колективного несвідомого, зазначав: «Кожна доба має свою одностайність, свою упередженість і своє духовне страждання. Кожна епоха – це як душа окремої людини, у неї свій, особливий стан підсвідомості і потребу певної компенсації, яка потім, власне, й відбивається через колективне підсвідоме в той спосіб, що поет або віщун надає словесного виразу невисловлюваному цим моментом часу і, чи то образами, чи виводить на сцену те, чого очікує незабгненна потреба усіх, – в Добрі чи уві сні, для спасіння епохи чи для її знищення» [4, с. 102].

Саме такими властивостями і ознаками наділена творчість Т. Шевченка, що дає право віднести її до *провісницького (візіонерського)*, стимульованого активністю колективного несвідомого, типу мистецької практики. Приналежність до цього типу творчості є ознакою геніальності митця.

Є. Маланюк виділяє кілька вагомих структурних складових поетичного світу Т. Шевченка, що сприяли реалізації програми національного самозбереження або, як говорить критик, те «зачароване коло», що допомагало боротися із «винародовленням», дозволяло боронити націю, і були *проявом революційних зрушень* у національній культурній парадигмі, в літературі зокрема, формуючи цілком новий погляд на українство й українську державність.

По-перше, здобутком Т. Шевченка було те, що всією своєю творчістю (темами, сюжетами, образами) він *протестує* проти спрощеного, спрIMITивізованого комічно-пародійною та сентиментальною традицією попередньої літературної традиції (Є. Гребінка, М. Гоголь, І. Котляревський, Г. Квітка-Основ'яненко) образу українства, бо усвідомлює, що «космішування самих себе, висміювання власної історії, власного народу, його культури й мітів при одночасній присутності сталого персонажу – безконкурентного *Москаля-Чарівника*, – це був проклятий психологічний шлях філоросійського ренегатства» [2, с. 137]. Натомість Т. Шевченко свідомий необхідності творення іншого образу українця – героїчного. Тому-то сльозливо-сентиментальній традиції української літератури він протиставляє «плач»-протест, вольовий бунт, *героїчний лафос* пробудженої національної пам'яті, *трагічність переживання недосконалої дійсності, що провокує збурення духу і волі*.

По-друге, Т. Шевченко своєю полум'яною поезією *формує психологічне неприйняття несвободи*, що у XIX столітті асоціювалося із миколаївським царатом. Є. Маланюк вельми точно визначив психологічне підґрунтя геніальних авторських відкриттів щодо

природи і механізмів імперської свідомості і політики: у сучасній йому добі, в історичній долі України *поет бачив* не стільки конкретні форми поневолення, а основу, *складові імперської ментальності*, які були в природі самої російської державності. Він розриває механізми колоніальної політики, «дає геніальну аналізу психології російського імперіалізму», формуючи тим самим в українстві усвідомлення принципів їхнього поневолення і пригноблення. Їхнє розуміння – це шлях до протистояння і боротьби з ними. Таким чином, Т. Шевченко дає *українству «психологічну вакцину» (Духовний Меч, за Є. Маланюком) проти російського колоніалізму*.

По-третє, звертаючись до історії України поет переслідує завдання побудити в українців войовничість, духовну незалежність, стимулювати їх до боротьби. Він прагне дати *ідеал героїзму*, стимулювати в народів волю і чин. Т. Шевченко «був свідомий, що своєю визвольною, переможною, панівною поезією випростує тих, що «похилились», розробились «душевновбогими», відродить інстинкт панування» [2, с. 147].

Це ідейне завдання сформувало четверту концептуальну естетику поета складову – *новий образ української людини, сформувані національний ідеал, детермінований національною ідеєю*. «Крім ідеологічного прозріння, – зауважує Є. Маланюк, – кінцевим було «стати людьми», внутрішнім моральним подвигом стовпити «людей в громаду», осягти в умовах реальної України «одностайність» і «односердність» чи, вживаючи ще більш характеристичного й глибокого виразу Шевченка, – «вміти панувати» [2, с. 135].

Ідейно-естетична програма і художній світ Т. Шевченка оцінюється Є. Маланюком як втілення повнокровного національного духу. Ідеалізм як домінанта світогляду, філософії, мистецької платформи поета інтерпретувався критиком як прояв духовного здоров'я, як пріоритет національного на протигагу матеріальному, соціальному. Загалом доба романтизму, під впливом котрої формується Т. Шевченко як митець, характеризується Є. Маланюком як «реакція духа на матеріалізм, на матеріалістичний тоталізм» і особливо відчутним і знаковим він був «у тій області, де панував і прометействував Шевченко, отже в області народу, нації, її культурно-історичної особливості та її історичної долі» [2, с. 144].

Таким чином, даючи оцінку творчості Т. Шевченка з позиції глобальних ідеологічних і конкретних суспільно-історичних зрушень і змін, Є. Маланюк приходять до тези про *пророчість* лірики митця, що було обумовлене духом романтизму XIX століття. «Романтизм XIX с. був пророчим бунтом проти того страшного, що непомітно набрякало в знерухомленій, знечуленій і заколисаній всілякою оффенбахівщиною Європі» [2, с. 144], – зауважує культуролог. У цих умовах з'ява Т. Шевченка «з тіла вже наполовину мертвої, урочисто оголошеної за «неісторичну» націю сприймалася як *диво* на протигагу «законам» канонізованого

матеріалізму і раціоналізму» [2, с. 145]. Більше того, його поява, мистецька програма, детермінована інстинктом національного самозбереження оцінюються критиком як вияв національної волі. Система його художніх образів, поетичний світ загалом, пафос був продиктований колективним підсвідомим, в якому домінуючою була ідея волі і панування – ідея державності як єдиної форми самозбереження нації. В умовах колоніальної дійсності ця лірика набувала пророчого пафосу, а Т. Шевченко ставав пророком. Критик вперше відкрив феноменологічну сутність творчості Кобзаря: подібно біблійному пророкові Мойсеєві, котрий прагнув повернути іудеїв у віру в істинного Бога, утверджував духовний ідеал на противагу вірі в «золотих тільців», що символізували матеріальне, а по суті через духовну єдність прагнув досягти єдності національної, давав гебреям ідеал єдності, підґрунтям якої була національна ідея, утвердження народного духу, так само й Т. Шевченко у критичний історичний час здійснив неможливе – дав українцям духовну концепцію їхньої єдності і незалежності, відкрив шлях до усвідомлення і відчуття себе народом. Є. Маланюк пише: «...вогнем своєї романтичної душі, інстинктом своєї благородної раси і чуйністю своєї вірної крові – відчув і закипів таким гнівом до псевдоімперської потвори і такою любов'ю до свого загроженого народу, що і цим гнівом, і цією любов'ю *нарід його віджив, живе і житиме*» [2, с. 145] (курсив наш – В. К.).

Він — бувший кріпак — вогнем своєї романтичної душі, інстинктом своєї благородної раси й чуйністю своєї вірної крові — відчув і закипів таким гнівом до псевдоімперської потвори, і такою любов'ю до свого народу, що і цим гнівом, і цією любов'ю *нарід його віджив, живе і житиме*»

Разом із тим виголошена поетом програма визволення й порятунку українства як нації має *позачасовий характер*, що складає *месіаністичний пафос* його творчості. Філософія месіанізму має довготривалу історію, проте актуалізація цієї теорії відбулася якраз у часи романтизму XIX століття і традиційно пов'язується із розвитком польської національної ідеї, речником якої був А. Міцкевич. Приклад польських визвольних змагань як вияв волелюбності народу, інспірований і підтриманий якраз націософським пафосом творчості митця був для Т. Шевченка прикладом духовного впливу поета-Месії на свій народ.

Пророчий і месіаністичний пафос творчості Т. Шевченка, безсумнівно, був закорінений в природі митця, в його особистості, специфіці його світовідчуття і світобачення. Є. Маланюк, досліджуючи життєвий шлях поета, прагнув виокремити й увиразнити ті його індивідуальні особливості, які стали основою зростання його таланту до рівня геніальності. Критика цікавлять насамперед фактори духовного буття особистості. Є. Маланюк вирізняє кілька факторів, які обумовили геніальність творчої постаті Т. Шевченка:

I. Генетичний чинник. Акцентуючи увагу на селянському походженні митця, критик виводить дві якості його натури – *елітарність і цілісність*. Перша особливість обумовлена «козацьким» началом особистості Т. Шевченка. «Недарма і Тургенєв, і Полонський в своїх спогадах про Шевченка ужили слова “козак”. Воно в половині XIX с. ще носило на собі національний і, що дуже важне, елітарний відблиск провідної верстви України XVI–XVII століть», – зауважує автор. Селянство ж Є. Маланюк, протиставляючи «духовно підупалій шляхті», вважав тією частиною українства, в якому зберігся національний інстинкт, здоровий національний дух, культурні традиції, воно несло на собі «почесний тягар вікових національних обов'язків», було «фактичним спадкоємцем періодично відумираючої шляхти» [2, с. 146]. Тож Т. Шевченко вирізнявся расовою чистотою, був носієм світоглядних і духовних цінностей свого народу, що забезпечувала йому *«духовну монолітність»*.

II. Тенденція інтелектуального і духовного росту. Досліджуючи біографію Т. Шевченка, Є. Маланюк приходять до висновку щодо *процесу «готичного росту»* (критик називає це процесом «думання» / переживання поетом неволі як духовного фатуму українства), вершиною якого стало формування державницького світогляду і мислення митця, склавши ідейний пафос його лірики: «...перше завдання поетове – зв'язати розірвані в «малоросійській» дійсності доби української історії. <...> *Так соціально-кріпацька, сказати б, «класова» свідомість Шевченка, зумовлена його походженням, переісточується, в міру його духовного росту, в свідомість вищу й ширшу, в свідомість національно – державну* [2, с. 131] (курсив наш – В. К.).

Стимулом до «готичного» зростання Т. Шевченка був *III чинник – трагічність світосприймання*, становлення якого відбулося, за визначенням Є. Маланюка, у період «трьох літ», коли у свідомості поета кристалізувалося розуміння віддаленості його міфу України від реальності, виразнішим стало розуміння трагічності «тієї дійсності в цілому історичному її обсязі, то «мужик» Шевченко не мав собі рівних серед найвищої інтелігенції тодішньої України. *Це знання і це відчуження було в нього, перш за все чинне, динамічне*» [2, с. 129–130]. Додамо: воно сприяло становленню *національної волі* і остаточно сформувало духовну суверенність національної істоти Т. Шевченка.

IV ознакою геніальної особистості митця, за Є. Маланюком, є *духовний аристократизм або духовна височина* як вияв цілісності особистості Т. Шевченка, обумовленої потужністю національно-державницького інстинкту, його расовістю, національною волею. Точніше – націоцентризмом митця, виявом якого був його патріотизм. Критик наводить низку відгуків, спогадів, спостережень сучасників поета, в яких превалюють такі характеристики: «пристрасна натура <...>, здушена, але не зломана долею», «поет і

патріот», «не робив вражіння людини, прибитої долею: він поводився вільно і просто і ніколи не ніяковів, як то буває в осіб, фортуною покривджених і тому опанованих бісом постійної амбітної гризоти», був «людиною у вищій мірі нелукавою <...>, безстрашною». Зрештою Є. Маланюк констатує: «Шевченко не був з тих, що легко мирилися з інакодумцями, надто коли предметом тих думок чи дискусій була його батьківщина» [2, с. 140].

У чинник. Цілісність або суверенність його особистості мала складну, синтетичну природу: в Шевченковій особистості з'єдналися національна емоція (чуттєве переживання дійсності), що складало основу його поетичного таланту, й національна воля (розум), який забезпечив масштабність націософських міркувань і прозорість митця, що втілилися в ідеалові національного буття, розгорнутого в «Кобзарі» і програмі відродження «української людини». Цю особливість натури Т. Шевченка Є. Маланюк визначив як «гармонію духовності», «в якій співжили найскрайніші і найрізніші складники психічної повноти», як повноту «повноцінної, нескаліченої української людини, що ціле життя благала у Бога одного <...> – жити повно, повним життям цілковито вільної людини у цілковито повнім організмі вільної нації» [2, с. 154].

Тож, у «шевченкіані» Є. Маланюк, практично реалізуючи свої теоретичні висновки і спостереження щодо творчого потенціалу (таланту і генія), підійшов

до формування оригінальної системи оцінки геніальної особистості, створив струнку аналітичну парадигму дослідження постаті такого типу, осердям якої стало різноаспектне осмислення її духовного простору. Літературознавець вичленив психологічні, генетичні, психобіографічні, естетичні складові, які визначають геніальну творчість і геніальну особистість. Уперше в вітчизняному літературознавстві Є. Маланюк запропонував персоналізаційний підхід до осягнення особистості митця на протигагу панівним ідеологічним кліше того часу, поклавши в основу своєї теорії розуміння генія як носія і виразника національної ментальності. Прагнучи подолати обмеженість заідеологізованої літературознавчої думки кінця XIX – початку XX століття, що творила деформований (неповний) образ Т. Шевченка, Є. Маланюк порушує питання наукової рецепції творчості генія. Окрім того, у визначенні критеріїв диференціації геніальності і талановитості, дослідник звертається до проблеми міри, характеру, знаковості впливу геніальної творчості на маси, порушує проблему діалогу генія і нації.

1. Гегель В. Идея прекрасного в искусстве или идеал // Эстетика: в 4-х томах / В. Ф. Гегель. – М.: Искусство, 1968–1973. – Т. 1. – С. 294–297. 2. Маланюк Є. Книга спостережень. Статті про літературу / Є. Маланюк. – К.: Дніпро, 1997. – 430 с. 3. Сморг Л. Естетика: навч. посібник / Л. О. Сморг. – К.: Кондор, 2009. – 334 с. 4. Юнг К. Г. Психологія і поезія / К. Г. Юнг // Антологія світової літературно-критичної думки XX століття / за ред. М. Зубрицької. – Львів, 1996. – С. 93–107.

Анна Мазурак

Синтетизм художнього мислення Тараса Шевченка як чинника його «кіномови»

У статті розглядається проблема синтетизму художнього мислення Т. Шевченка як чинника його «кіномови», аналізуються існуючі спроби дослідити функціональність елементів кіномови в літературних творах. На матеріалі аналізу поезії «І досі сниться: під горою...» продемонстровані можливості рецептивної поетики в аналізі елементів кіномови шевченкового тексту.

The article is devoted to the problem of synthetism in Shevchenko's creative thinking as a factor in cinemalanguage. Author analyse the current attempts to explore the functionality of cinemalanguage's elements in literary works. On the material of the analysis of poetry "Still dreaming: under the mountain..." we demonstrated opportunities of receptive poetics in analysis of elements of cinemalanguage in Shevchenko's text.

Художня література є мистецтвом візуальним. Щоправда, ця візуальність особлива – вона породжується в свідомості реципієнта в процесі сприймання ним художньо-літературного тексту. Не зважаючи на це, проблемам візуальності художньої літератури приділялося недостатньо суто наукової уваги. Пояснюється це відсутністю адекватного методологічного та методичного інструментарію, здатного розкривати «секрети» художнього впливу літературного тексту, у якому домінує візуальний компонент.

Один із способів розкрити поетику візуальності полягає у виявленні в художньо-літературних текстах елементів кіномови. Це актуалізує проблему компаративістського підходу до аналізу поетики візуалізації. Завдання статті полягає: 1) у розгляді синтетизму художнього мислення Тараса Шевченка як

чинника його «кіномови»; 2) в аналізі існуючих спроб дослідити функціональність елементів кіномови в літературних творах та у виявленні методичних підходів, з допомогою яких такі дослідження здійснюються; 3) на матеріалі аналізу поезії «І досі сниться: під горою...» продемонструвати можливості рецептивної поетики в аналізі елементів кіномови шевченкового тексту.

Аналізуючи зв'язок словесного мистецтва та кінематографу, багато дослідників висловлюють думку, що найбільше точок перетину існує саме між кіномистецтвом та поезією. «У вірші, – зазначає І. Сепман, – смисл будь-якого слова виявляється лише в замкнутій єдності віршового рядка, лише в зіставленні із сусідніми словами. І так само в кінематографічному кадрі кожен елемент зображення